

Motion till riksdagen

1987/88:L14

av Bengt Harding Olson m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1987/88:155 om skydd
för företagshemligheter

Propositionens förslag

I propositionen föreslås en ny lag till skydd för företagshemligheter. Den som olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet skall kunna dömas för företagsspioneri. Angrepp på företagshemligheter kan leda till skadeståndsskyldighet. Detta gäller både för den som missbrukar en företagshemlighet som har anförtrots honom i en affärsförbindelse och för en anställd som missbrukar en företagshemlighet som han fått del av i sin anställning. Skadeståndsskyldighet kan också drabba den som utnyttjar en företagshemlighet som har åtkommits olovligt. Vidare föreslås i propositionen en möjlighet att vid vite förbjuda den som angripit en företagshemlighet att utnyttja denna.

Behovet av en lagstiftning

Det är angeläget att vi får ett bättre skydd för företagshemligheter i Sverige. För ett land som för sin konkurrenskraft är så beroende av högteknologiskt know-how som Sverige är det av stor vikt att hemligheter i företagen kan omges av ett effektivt skydd. Från näringslivshåll har vid upprepade tillfällen framhållits att nuvarande lagstiftning inte visat sig vara ändamålsenlig eller tillräckligt effektiv. Detta var också bakgrunden till att den dåvarande folkpartiregeringen tillsatte den utredning som ligger till grund för den nu aktuella propositionen.

Grundläggande brist i lagförslaget

Med hänsyn till den långa tid under vilken regeringen har berett frågan om ett förbättrat skydd för företagshemligheter är det anmärkningsvärt att det nu aktuella lagförslaget innehåller allvarliga brister genom att lämna viktiga frågor obesvarade. Detta omöjliggör enligt vår uppfattning att lagförslaget i sin nuvarande utformning läggs till grund för riksdagens beslut.

Vår främsta invändning mot lagförslaget är att regeringen i propositionen inte har tagit någon hänsyn till de konflikter som kommer att uppstå mellan samhällets i vissa sammanhang berättigade intresse att garantera anställda i företag meddelarskydd och de risker vad avser skyddet för företagshemligheter som propositionen avser att motverka.

Det är också en svaghet i propositionen att möjligheterna för ett drabbat företag att få skadestånd och vite är olika beroende på om det är en anställd i ett företag som har lämnat ut uppgifter eller om samma uppgifter har lämnats av en anställd inom en myndighet.

Därtill kommer ytterligare frågor som bör besvaras innan lagstiftningsfrågan kan få en slutlig lösning.

Vi kommer därför i det följande yrka att riksdagen skall avslå det nu aktuella förslaget och i stället begära att regeringen återkommer med ett nytt förslag som undanröjer de oklarheter som vidlåter propositionen.

Meddelarskyddet för anställda

Föredragande statsrådet skriver i den allmänna motiveringen: "Skyddet för företagshemligheter får inte sträcka sig så långt att det hotar den fria opinionsbildningen."

Formuleringen innebär ett erkännande av att intressekonflikter kan uppkomma mellan å ena sidan behovet av sekretess och å andra sidan det fria meningsutbyte och den allsidiga upplysning som tryckfrihetsförordningen åtar sig att säkerställa. Med erkännandet följer en skyldighet att begrunda hur sådana konflikter skall lösas. I propositionen saknas emellertid varje antydning till sådana överväganden.

Det vore verklighetsfrämmande att uppfatta detta som uteslutande en teoretisk brist. Vårt sätt att hantera intressekonflikter av det angivna slaget kan bli avgörande för medborgarnas tilltro till de demokratiska arbetsmetoderna.

Konflikterna kan vara av personlig art. En anställd kan till exempel stå i valet mellan att tala av lojalitet mot sitt företag och att tala av lojalitet mot det samhälle som omger honom och företaget. Denna konflikt löser TF med sina regler om meddelarfrihet för uppgifter som är avsedda för publicering.

Den friheten är inte obegränsad — ett noga genomtänkt regelsystem anger ramarna. Men om den gäller vad som en gång skrevs om anonymitetsskyddet, att den utgör "säkerhetsventilen, som i många fall ensam möjliggör, att ord sägas, som böra bli uttalade, fakta framdragas, som böra bli framdragna" (1912 års betänkande med förslag till tryckfrihetsordning). I funktionen som en sådan säkerhetsventil har meddelarfriheten sitt största principiella värde.

Problemet är att det i dag råder osäkerhet om hur långt meddelarfrihetens tillämpningsområde sträcker sig. Denna frihet måste enligt vår uppfattning sträcka sig även utanför det offentlighetsrättsliga området, om täckning skulle finnas för propositionens ord att skyddet för företagshemligheter inte får hota den fria opinionsbildningen.

Enligt vår uppfattning finns det en uppenbar risk för att resultatet blir det omvända. Redan den omständigheten att gammal lag ersätts med ny lag inbjuder till en forcerad efterforskning av meddelare och förnyade ansträngningar att förhindra en besvärande publicitet. Därtill kommer att den nya lagen i flera avseenden innebär en skärpning i sak jämfört med nu gällande bestämmelser.

Definitionen av det nya begreppet "företagshemlighet" är exempelvis

vidare än den motsvarande avgränsning som hittills har gällt. Hemligt blir i realiteten allt som företaget håller hemligt — eller förutsätts hålla hemligt — om sina affärs- eller driftförhållanden och vars röjande är ägnat att skada företaget. Det bör noteras att det gäller också de affärsdrivande verken, till exempel tele- eller postverket.

För att en anställd skall kunna dömas för missbruk av hemliga företagsuppgifter har hittills krävts att avsikten skall ha varit att uppnå en fördel eller att åstadkomma en skada. Nu bortfaller detta krav på s. k. direkt uppsåt och enligt förslaget räcker det med indirekt eller eventuellt uppsåt.

Dessutom kan en anställd som lämnar uppgift om brott som företaget har begått mot t. ex. miljölagstiftningen eller lagen om förbud mot vapenexport genom uppgiftslämnandet bli ådömd betydande skadestånd. Den meddelare som, måhända av samma samvetsskäl, sörjer för en offentlig redovisning av en företagshemlighet som han eller hon fått del av i andra hand kan dömas för en sorts häleriverksamhet på informationsområdet med straff- och skadeståndsansvar som resultat.

Innan riksdagen antar en lag om skydd för företagshemligheter måste man finna en ordning där lagstiftaren anvisar en väg att lösa de intressekonflikter som riskerar att uppkomma.

Yttrandefrihetsutredningens inställning

Yttrandefrihetsutredningen (SOU 1983:70) föreslog att meddelarfriheten skulle ges en uttalad giltighet även utanför offentlighetslagen och skapade för tillämpningen ett regelverk som i princip var analogt med vad som gäller innanför den.

En kärnpunkt i förslaget var att ett påstått åsidosättande av en tystnadsplikt skulle kunna göras till föremål för bedömning av en tryckfrihetsrättslig jury innan frågan om sanktioner prövades. Det praktiska förfarandet har preciserats i ett förslag till följdlagstiftning.

Motivet att utvidga meddelarskyddet har successivt fått allt större tyngd. En växande andel av den offentliga verksamheten är inte längre offentlig i den meningen att angelägenheterna sköts under medborgarnas ögon. Offentliga förvaltningsuppgifter organiseras alltmer i privaträttsliga former. Staten är engagerad i ett stort antal rörelsedrivande bolag. Kommunerna har inrättat en egen bolagssektor, vars samlade förmögenhet i dag torde vara större än den som förvaltas i kommunalrättsliga former.

I långt större utsträckning än tidigare är det alltså inte bara politiska beslutsfattare eller andra myndighetsutövare som träffar avgöranden som får ingripande följder för medborgarna. Andra beslut kan vara av väsentlig betydelse för enskildas liv och hälsa, för naturen och för det ekonomiska livet i orter eller hela bygder.

Värdet av yttrandefrihetsutredningens förslag ligger däri att det ger ett brett genomslag för meddelarfriheten och erbjuder en garanti för att yttrandefrihets- och informationsintressena beaktas när sekretessintresset gör sin rätt gällande. Säkerhetsventilen installeras.

Det kan uttryckas i utredningens ord att "där beslutsfattare finns, där skall också insyn finnas". Vi tror att det i riksdagen råder en betydande enighet

om att den principen bör hävdas också utanför det offentligrättsliga området. Detta torde också vara motivet till att konstitutionsutskottet föreslår riksdagen att begära en ny utredning om meddelarskyddet inom den privata sektorn.

I det läget framstår det som inkonsekvent — och riskfyllt — att nu anta ett lagförslag som verkar i motsatt riktning. Det är inte acceptabelt att det gentemot behovet av en ny lag om företagshemligheter centrala motstående intresset av en fri opinionsbildning har observerats endast i en flyktig och till intet förpliktande mening.

Myndigheters röjande av företagshemligheter

Vad gäller företagshemligheter inom den offentliga sektorn skall den nya lagen gälla endast beträffande uppgift som kan åtnjuta sekretess enligt 6 kap. i § sekretesslagen, dvs. för uppgift om myndighetens affärs- eller driftsförhållanden. Det är alltså endast myndighetens egna affärshemligheter som propositionen avser att skydda.

Inom den offentliga sektorn finns emellertid också ett stort antal myndigheter som på olika sätt syftar till att reglera och kontrollera näringslivet. Som exempel på sådana myndigheter kan nämnas statens pris- och kartellnämnd, riksskatteverket, statens industriverk, patentverket, statens provningsanstalt, styrelsen för teknisk utveckling och länsstyrelserna. Dessa myndigheter måste för att kunna utföra sina uppgifter ta del av uppgifter om företagen som ofta är av sådan karaktär att det vore till stor skada för företaget om informationen kom i händerna på konkurrenter.

Om en anställd i en myndighet skulle lämna ut sekretesskyddad information om ett företag riskerar den anställde att bli fälld för brott mot tystnadsplikten. Straffet för detta är böter eller fängelse. Därtill kommer att skadestånd enligt skadeståndslagen kan aktualiseras för myndigheten och den anställde om röjandet leder till skada.

Propositionen innebär att dessa regler kommer vara tillämpliga även i fortsättningen. Detta innebär att det skadelidande företags möjligheter att minska skadan av att företagshemligheter spridits kommer vara olika om "läckan" skedde från en myndighetsperson som hade tillgång till informationen eller om den skedde från en av hans anställda. I det sistnämnda fallet finns enligt propositionens förslag möjlighet till fördelaktiga skadeståndsregler och till vite medan det i det förstnämnda fallet alltså blir nuvarande regler som gäller.

Denna diskrepans kommer bl. a. leda till att det blir fördelaktigare för en företagare att försöka få fram uppgifter om en konkurrent från någon anställd på en myndighet som har tillgång till informationen än att få det genom någon anställd på företaget.

Detta riskerar enligt vår uppfattning att leda till att det blir svårare att få företagen att samarbeta vid skilda former av uppgiftslämnande till myndigheter och det riskerar också att leda till att anställda hos myndigheter kommer att bli mer attraktiva som informationskällor i otillbörliga syften.

Det finns ytterligare brister i propositionen som måste få en lösning innan riksdagen tar ställning till ett nytt förslag till lag.

Enligt 6 §, andra stycket gäller att en arbetstagare även efter det att vederbörande har avslutat sin anställning kan ställas till ansvar för brott mot lagen om förfarandet var "otillbörligt". Någon vägledning om vilka förfaranden som skall betraktas som otillbörliga ges dock inte i specialmotiveringen eftersom det enligt denna skall vara "synnerliga skäl" för att förfarandet skall beivras. Med hänsyn till de oklarheter som inte minst skapas genom särskilda klausuler om tystnadsplikt i anställningsavtalen är det väsentligt att lagstiftaren gör klart vad som skall anses vara "otillbörligt". Att detta är oklart i propositionen kan komma att skapa problem vid lagens framtida tillämpning.

Ett annat stadgande där det kan komma att uppstå problem vid tillämpningen är 7 § som behandlar "häleri" av företagshemligheter. Av propositionen går inte att utläsa om någon kan ställas till ansvar som "hälare" utan att det förevarit något förbrott. Om förbrott krävs uppkommer frågan vem som bär bevisbördan och slutligen om "hälaren" måste ha vetskap om förbrottet eller om det räcker med att han borde haft sådan insikt.

Sammanfattande slutsats

I ett demokratiskt samhälle kan inte information uteslutande ha karaktären av en materiell tillgång som innefattar ensamrätt. Den utgör också en andlig tillgång som inte villkorslöst får undanhållas medborgarna. Därför måste propositionen avslås, i väntan på en samlad reglering av skyddet för företagshemligheter och ett skydd för den medborgerliga insynen. Vad vårt land har upplevt av hemliga vapenaffärer och överrumplande miljöskandaler tyder inte på att det är sekretessen som är den kritiska bristvaran.

Om detta — i flera avseenden bristfälliga — lagförslag nu antas uppkommer det hot mot den fria opinionsbildning som enligt propositionen inte "får" uppkomma. Det är inte godtagbart ens under en övergångsperiod.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

1. att riksdagen avslår propositionen,
2. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag till lag om skydd för företagshemligheter där hänsyn tas till vad vi i motionen har anført angående förstärkt meddelarskydd för anställda i enskild tjänst, bättre möjligheter att beivra myndigheters röjande av sådana

företagsuppgifter som de insamlat i sin myndighetsutövning samt tydligare motivering till hur 6 och 7 §§ skall tillämpas.

Mot 1987/88
L14

Stockholm den 20 april 1988

Bengt Harding Olson (fp)

Kjell-Arne Welin (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Barbro Sandberg (fp)

Ulla Orring (fp)

